

פ ר ו ט ו ק ו ל

ממסיבת ועדת הכספים לכבוד שד החקלאות הפורש מר חיים גבתי
ומנכ"ל משרד החקלאות הפורש מר אברהם ברום - שהתקיימה ביום
כ' בסיון תשל"ד - 10 ביוני 1974, בשעה 13.00

נכחו: חברי הוועדה

היו"ר - י. קרגמן

ע. אמוראי

א. אפרת

ש. ארליך

מ. ארנס

י. בדר

י. בן-מאיר

צ. גרשוני

ב.צ. חלפון

ש. לורנץ

א. מלמד

ע. פיינרמן

י.ש. פלומין

ג. פת

ח. קורפו

ד. קורן

נ. קצב

ז. שובל

א. שוסטק

מ. שחל

י. גולן

מוזמנים: יושב-ראש הכנסת, י. ישעיהו

מזכיר הכנסת, נ. לורך

מזכיר הוועדה - א. קרשנר

היועץ הכלכלי לוועדה - א.נ. פלוג

היועץ המשפטי לוועדה - ד"ר ג. קיסרון

גב' ר. גבתי

גב' ש. ברום

גברתי וחברתי יות גבתי, שר החקלאות,
מנכ"ל משרד החקלאות ורעייתו
חברי ועדה ואורחים בכבודים.

היו"ר י. קרגמן:

תרשו לי להגיד כמה מלים בקיצור במרץ.

מבחינה פורמלית אפשר היה לטעון, כיושב-ראש הוועדה, שלמעשה הקשר של שר החקלאות ושר הפיתוח הוא עם ועדה אחרת בכבסת. מעניין שדווקא ד"ר בדר אמר לי, כשבודע על פרישתו של השר גבתי, שטוב תעשה ועדת הכספים אם היא תיפגש באופן חגיגי עם השר הפורש מעבודתו. ומדוע? מכיוון שהקשרים שלנו בוועדת הכספים עם השר גבתי, כשר החקלאות, ולפני-כן כמנהל כללי של משרד החקלאות, היו כה הדוקים לא רק מבחינה פורמלית, אלא מבחינה הרבה יותר רחבה, גם מבחינה פרלמנטרית אינטלקטואלית.

גישתו של השר גבתי לעניינים, כפי

שהועלו לפנינו בוועדה, גם כאשר היה שר החקלאות וגם כאשר היה שר הפיתוח ושר הבריאות, - הגישה והמעמיקה היסודית, תוך חזון גדול לאומי סוציאלי, ובידיעה רחבה של הנושא, תוך הקשבה לדברים, תוך הקשבה להמלצות ותוך בסיון למצוא שפה משותפת אתנו, כיוון שלמעשה היינו דנים בנושאים שאינם קשורים דווקא בתקציב, אלא בנושאים שהיו קשורים גם עם חקלאות, גם עם בריאות וגם עם פיתוח. היו אלה נושאים רחבים, ולפעמים כאובים מאד.

מה שציין, וודאי יציין, אני תקוה -

ואני יכול להגיד יותר מתקוה - שהוא לא סיים את תפקידו בשירות הממשלתי, השירות לעם ולציבור. הוא ימשיך. הוא טרם סיים את שליחותו במדינה, בעם ובתבועה. היסודיות ציינה את השר גבתי, וזה רכש את הלב. דמגוגיה היתה רחוקה ממנו. זה גובע מהגישה האינטלקטואלית היסודית באותם נושאים שהוא עסק בהם. אנשי משרד הבריאות אמרו לי, שכשהוא כיהן זמן קצר כשר הבריאות, וכשהובאו לפניו נושאים שצריך למצוא להם פתרון, זה לקח לו זמן קצר הרבה יותר מאשר לאלה שקדמו לו, כי הגישה שלו היתה כה יסודית, והוא ידע למצוא את השבילים הדרושים למציאת הפתרון.

לכן, הקשרים שנוצרו בין הוועדה לבין

השר גבתי במשך השנים היו כה הדוקים. למרות שבאופן פורמלי היה צריך

להופיע בפני ועדות אחרות, נדמה לי שלא אטעה אם אומר, שהקשר הנפשי הפרלמנטרי לוועדה הכספיים היה אולי החזק ביותר בהשוואה לגורמים אחרים בתוך הכנסת. וזה לא נוצר בגלל יחסים אישיים בין אחד לשני. זה נוצר בגלל הפורום הזה ששמו ועדת הכספים.

עוד אציין ואומר, שהחקלאות בהתפתחותה

העצומה והמהפכנית, התפתחות החקלאות כענף החלוצי במשק הלאומי בארץ, כשנדמה היה והטענות היו שהחקלאות הגיעה לשיא ההתפתחות ואין יותר לראות בה משהו שיכול לתרום תרומה נוספת - התוצר הלאומי לקליטה וכו' - ובכן, ברצוני לומר שהשר גבתי גרם להתפתחות המהפכנית הנוספת בחקלאות, כחקלאי. אבל אין ספק שמשרד החקלאות בראשותו, תרם תרומה גדולה מאד לאותה התפתחות שהיינו עדים לה, ובהתפעלות, כאשר ראינו את הפרחים ואת כלי הפירות ואת היצוא הגדול, שלא דברו עליהם. אין ספק שראיית החזון והעבודה הקשה, בשותפות, כמובן, עם גורמים אחרים, הם שהביאו להתפתחות הזאת.

לא אדבר על משרד הפיתוח. כולנו

הצטערנו על ההפסדים הגדולים. עאלנו מדוע לא סוגרים מפעלים ומדוע ים המלח לא בעלם. אבל מעניין האופטימיזם הגדול שמציין את חיינו של השר גבתי ואת תעודתו. איבני רוצה להזכיר עכשיו באיזה מצב היו כל המפעלים שביהלנו, וחגל שבכשלו, עקב כל מיני אירועים בינלאומיים.

בסיום דברי אני רוצה להגיד, שהיתה

לנו הנאה גדולה מאד, לכולנו, לעבוד אתך, לשמוע אותך, להקשיב לדבריך, לקבל הצעות שלך וגם להתרוכח אתך, כי ראינו בך אדם שורשי, יסודי, איש חזון, שכדאי היה לכל אחד מאתנו לתת את העזרה הדרושה לשר החקלאות. ואין לי כל ספק, כפי שאמרתי, שלא יתנו לך מנוח. ידרשו ממך שירותים, ואתה בעצמך, כאיש דינמי ודאי תרצה להיות שותף פעיל בפעולות שונות הנועה, במפלגה, ובפורומים שונים במדינה.

וברצוני לומר לחבר ברום, שהיה המנהל

הכללי של משרד החקלאות במשך שנים, ולפני-כן היה סגן מנכ"ל, שהוא שותף לכל אותה התפתחות גדולה, בייחוד בענף זה ששמו חקלאות. במדיניות

בלתי-רגילה כחלוץ, כאיש תנועה חלוצית, כאיש קיבוץ, איש משק, כחקלאי אשר תרם את תרומתו להתפתחות החקלאות, להתפתחות המשרד - שניצח בלי ספק על כל אותה התפתחות - ושהיה מופיע בוועדת הכספים והיה מסביר באופן מפורט ויסודי את כל אותן פעולות והשיב על כל השאלות וההשגות שהועלו בוועדה; ואין לי גם ספק שאם לא למשרד החקלאות, אז בארגונים אחרים, במסגרות שונות, ימשיך עוד הרבה שנים לתרום את תרומתו ויבוצעו כשרונותיו ויכולתו לטובת המדינה והציבור.

ברכתי לכם בשם כל חברי ועדת הכספים.

אנו מאחלים לכם שתמשיכו בפעילות הציבורית שלכם, בארגונים שונים, ואין לי כל ספק שתתרמו תרומה גדולה לפיתוחה, בנייה ושגשוגה של מדינת ישראל.

זו הזדמנות לדמר חלק קטן של האמת מה

י. בדר:

מה היה בשבילנו מר גבתי בכנסת ובתור

שר, ומה חלקו בעם, ובמאקציו לשחרור, לקיום השחרור ולפיתוח.

לא היו לנו שרי חקלאות טובים, אבל

תרשו לי להזכיר את תקופת כהונתו של אשכול המנוח, שמסר את כל אהבת גפשו בתור שר החקלאות. תרשו לי להזכיר גם את ידידנו המנוח קדיש לוז, שהיה שר חקלאות בפלא, ושמר גבתי כיהן באותה תקופה בתור מבכ"ל משרד החקלאות. אבל מנחיבת ריבוי שנות עבודה, מסירות והצלחה, על כל שרי חקלאות אלה, ראשון וחשוב ביותר הוא חיים גבתי. ולא רק זה: בממשלה זו, שבה סכסוכים פנימיים ופולגתות רבות, השר גבתי היה המתווך והמגשר בהומור ובשכל הבריא שלו. הוא ידע לגשר ולמצוא הסדר פחות או יותר בריא בהומור שלו, ברצינות ובמעשיות שלו, העוזרים מאד מאד.

אחד הסימנים לחוסר החוכמה והתבונה

של המשטר הוא שהירשו לאדם כמו השר גבתי לפרוש מתפקידו. בשבילי אישית זה יהיה הפסד. לא היתה קמה מדינת ישראל אילולא המהפכות שבעשו על-ידי אותו דור שמר גבתי במנה עליו. היה לי חלק קטן במהפכה של מחתרת, מהפכה של ממש, שחוללו אותה אנשים שעלו כמעט ראשונים ובגלים ראשונים לפרוניציה עותומאנית וראו בה מולדת ותחילת מדינה

עצמאית. ומהפכה עשו אלה שהחליטו על דבר בלתי-אפשרי - להחיות שפה ולהשתמש בה. והיו גם מהפכנים ממש, אלה שהחליטו שכדי ליצור חיים מלאים, דרושה לא רק חקלאות, אלא אף אפשר להעניז ולהקים חקלאות וחקלאים. ועד כמה שחקלאות זה דבר מסובך, ליצור חקלאים מבני-אדם שאינם חקלאים, - אינני חושב שיש דוגמאות רבות בעולם, וכאן הדבר בוצע. ידידי חיים גבתי היה אחד מאלה.

בשיחה עם חברי פרלמנט אנגלים, שאל

אותי אחד מהם, מה אנו עושים עם השרים הבלתי-מוצלחים שלנו. אני שואל היום שאלה יותר מסובכת - מה אנו עושים עם השרים המוצלחים שלנו? מדוע לא ישארו אתנו עד שיבוא היום ויצטרכו למסור את התפקיד לשר החקלאות מטעם הבורא?

אינני רוצה להכנס לבעיות אלה, אבל

אינני רוצה להגיד שאני מרוצה. אני רק יכול לקוות שיהיו לנו הזדמנויות להיפגש ולשמור על אותה ידידות שידענו ליצור על אף חילוקי-דעות חמורים וניגודים פוליטיים, כמו אנשים שיודעים קודם-כל כאדם לכבד אדם כמו שהוא.

חברותי, חברי ועמיתי.

צ. גרשובי:

כבר הוזכר שדרכו של מר גבתי לטובת

החקלאות הישראלית לא התחילה מיום היותו שר. על הדרך מאז התחיל ועד היום שהוא פורש כשר ממשרד החקלאות, הייתי ממשיל בשיבוי את הפסוק הידוע, על ההתחלה, כי "הלך ילך ובכה בושא משך הזרע", לסל מצרכים חיוניים לאספקת האוכלוסיה. ועל היום הייתי אומר - בא ברינה, בושא סל מזון מלא ועסיסי, לסיפוק צרכים, צרכי התושבים וצרכי היצוא הגובר והולך.

היום, כאשר הגענו להישגים, כבר קשה

לשער מה קשה ומסובכת ומלאת חתחתים היתה הדרך הזאת מראשיתה, כאשר חסר לנו מזון, ועד היום. ומר גבתי, בתור נווט הספינה - ועוד בטרם היה שר - לדעתי הצליח בהיותו חקלאי, אשר כל הסגולות של חקלאית עמוק-עמוק בפשוט. שיודע גם לעשות חריש וגם חריש עמוק, גם זריעה בכובה ושאר הפעולות, ולהתגבר על כל הפגעים הבאים על החקלאות, ולהמשיך בהתמדה עד שיגיע לממרתו. אפשר לסכם ולומר, שגבתי עמד בראש, וכבודו הספינה

ביצע את המשימה שאנו קוראים לה: **יצירת קשרים**

נסוף ברצוני להגיד שאנו, חברי

התנועה הקיבוצית, ובמיוחד חברי התנועה הקיבוצית שמר גבתי נמנה על חנריה - וזה די טבעי - גאים באופן מיוחד על כך שבכל עמדותינו, גם בעמדתו כשר בממשלת ישראל, נשאר איש הקיבוץ. גם כשהגיע לדרגת הפעילות התנועתית והמדינית הגבוהה ביותר, הוא היה חבר קיבוץ וחבר תנועה, ובלט בתוכנו כשר; ובהיותו שר, הוא בלט כחבר קיבוץ, ומזיגה זאת היא לזכותו, לגאווה וולכבודו.

מרבנים לדבר קצת בלעג על קבלת דין

התנועה. אני רוצה לספר לכם איך באמת אנשים כמו מר גבתי מקבלים את דין התנועה. הוא היה כבר בשיא פעילותו במשרד החקלאות ובמדינה, והיה ידוע שהוא מועמד להיות שר בישראל, כשמתוך נימוקים פנימיים שלנו הוחלט שמר גבתי יהיה מזכיר איחוד הקבוצות והקיבוצים. אמרו לנו: איך הוא יוכל לחזור לעמדה זאת בתוך התנועה? אני זוכר שכשהועלה הנושא, גבתי קיבל עליו את דין התנועה, - לא במושגים שמדברים עליהם היום, אלא לשרת מחדש את תנועתו ואת קיבוציו.

אני מאחל לשר החקלאות בריאות טובה

וכושר לא פחות משיש לו היום, ואפילו יותר, ושהוא יקבל את דין התנועה לגבי אחד היסודות העיקריים של הקיבוץ, שאדם חייב תמיד לתת את מלוא יכולתו, ואנו נתבע ממנו שימשיך לתת את מלוא יכולתו.

וכמה משפטים למר ברום, המנכ"ל

הפורש. דרכו של מר ברום מתמזגת באופן טבעי ביותר עם דרכו של השר גבתי במשרד החקלאות. זוהי מזיגה שלעתיים רחוקות אנו רואים בין אנשים שעובדים ביחד. ראשית הדרך היתה בהישג מרשימים ביותר בעניין האשראי המרוכז לבנק אחד, עם פיקוח ועם תוכניות מעובדות. מבחינת סוף תקופה, יירשם מר ברום, שהוא שם סוף לתקופת העלילות. זה היה אחד המכשירים הרציניים של משק הפיננסים הישראלי. בראשית הדרך הזאת היו עוררים, איך הם יעבדו. היה שיתוף-פעולה מלא, להערכת כל החקלאים וסוגיהם, ואני מקוה שבהתאם להישגיו והצלחותיו החקלאיים, ידעו גם חלקי ציבור אחרים לבצל את כוחו, כשרוצותיו ויכולתו של מר ברום גם להבא לענייני החקלאות.

א. מלמד:

כאיש אופוזיציה חדש אני רוצה להגיד,

שבענין החקלאות ומשרד החקלאות, גם

בקואליציה וגם באופוזיציה אנחנו שותפים לדרך ולמעשה, ובתור שכאלה
אנו יודעים להעריך את פעלם של החברים בבתי וברום.

פרשת השבוע הזה, וזאת שבקרא אי"ה

בשבוע הבא, עוסקות בחקלאות ובחילופי דורות. במקלות - יש שם משבר
צרכנות. מצד היצרנות, מדור המדבר מתלונן על משה, "זכרנו את הרגה,
אשר נאכל במצרים חנם". ומזכר שם ענין הבשר, שהיה תמיד נקודת התורפה
של העם - "כד אשר יאא מאפכם".

בפרשה זאת יש גם הספור על הדור

הצעיר, והנה בא יהושע בן-נון והוא מתאונן ואומר: אדוני משה, כלאו
יען לבם כלוא, תימר אותם, תאסור אותם. זאת אומרת, השיטה שבהרגה
היום לגבי חילופי דורות. משה כמובן מדבר אתם על הקנאה הזאת, הוא
מגיב בלשונו, אבל אנחנו יודעים שאין שני בניאים מתבאים בסגנון אחד.
בפרשה הבאה הלכו אנשים לתור את הארץ,

לראות ולהסביר על הארץ ועל האקלים שלה, אם שמה היא או רזה. נפה אני
רוצה לציין את אחת המעלות הגדולות של השר היוצא, שראיתי בו מהרץ
לשורשיות היהודית, הפיננסקאית, את האיזון הנפשי הזה. שם הם אומרים,
אחרי שהם שומעים את הדו"ח, שזאת ארץ אוכלת יושביה. ואילו יהושע
בן-נון וכלב בן-יפונה אמרו: אם ה' יתן לנו, זאת תהיה ארץ זבת חלב
ודבש. שם אנו רואים את ההבדל בין האנשים הקיצוניים ובין המאוזנים.
אלה שמוציאים דיבת הארץ רעה אומרים: בשונה מצרימה. כמובן שהיתה
מגיפה, והכוס עד חורמה. זה מעבר מקיצוניות לקיצוניות. אבל אנשי
האיזון, יהושע בן-נון וכלב בן-יפונה לא ראו את הארץ כאוכלת יושביה.
ואם אפילו ראו זאת כך, אמרו שאפשר להיות אותה גם כארץ זבת חלב ודבש.

אני חושב שזה מאפיין את האיש בבתי

ואת פעלו. אני זוכר שהוא שימש גם בתפקידים אחרים, אבל מאחר שהוא בעל
מלאכה אחת, הוא התרכז רק בחקלאות; וגם בפיתוח, במידה שהיה ספח
לחקלאות, כמו חשמל ודשנים. ראינו בו איש שקול, מאוזן, שיש לו חזון,
יש לו פרופורציה בין החזון והידע.

אני יכול לדבר עליו ולהעריך אותו,

אבל הצער של הפרישה ללא כל ספק גדול. זאת בשבילנו אפתעה קצת ברגשת, חילופי משמרות. חשבתי שתהיה קצת המשכיות בהנהלת המשרד. לחילופי משמרות אני כבר מסכים, בליט ברירה. את הטליית מחליפים, אבל למה להחליף את התפילין? השר גבתי ומר ברום כמנהל כללי השלימו אחד את השני. אני מקוה שאלה שבאים במקומם ידעו איזה אתגר מחכה להם, שהם צריכים לבוא במקום השר גבתי ומר ברום. והם ימשיכו במפעל הגדול הזה.

א. אפרת: תואר של שר וגם של מבכ"ל חולף, אבל

החקלאים רואים במר גבתי מתכנן ומדריך

ואיש תנועה. בשנת 1937 עלינו על הקרקע, וראינו את גבת ממרומי הרי אפרים. בראשית ההתיישבות שלחנו חברה להכשרה בלול בעין השופט, אצל גבתי. עברו מאז כ-36 שנים, והוא זינק מהלול אל התכנון הכללי, אל הקלאות כולה. את גבת ראינו אז כשעמדנו בפני הבעייה של חקלאות ההר. האדמה הסיידית, הנלתי-פוריה. גבתי היה בשבילנו הכתובת למשבצת, לעמק. אנחנו ראינו בתחילה את העמק רק מההר, שדות יפים ירוקים. איך מגיעים אליהם? אבל עצה היתה אצל גבתי.

בשביל חקלאי להיות מתכנן זאת בעייה

מסובכת מאד, כי חסדי שמים משבשים את התוכניות. קשה מאד לתאר את אומץ הלב של גבתי להיות מתכנן ומדריך ישיר של חקלאים בשדה, לא באמצעות הסרגל והמחשב ולא ממרומי השולחן. זה לא היה תקופה אחת מדריך ותקופה אחת שר. זה השתלב כל הזמן בחייו, והוא השתלב כך אצל החקלאים כלם. ואיש תנועה, ואל בתבייש לומר, איש מפלגה. וכל מי שרוצה להעביר את המפלגות משטח החיים, טועה. הוא איש מפלגה ישר וכן, והוא לא ידע סתירות בין השדה, התנועה והמפלגה. אני חושב שזאת שלמות מבורכת.

ידידי גרשוני הצמיד את ברום לגבתי,

ואני מוכן הייתי לראות בשניהם צמד-חמד שעבדו יחד הרבה שנים לטובתנו ולברכה. אבל לא הייתי משלים עם העובדה ששניהם חייבים ללכת יחד. יש בזה מורת-רוח וקצת כאב. ידעתי שגבתי רצה לפרוש לפני הרבה זמן, אבל הוא קיבל את דין התנועה. אני חושב שזה לא היה צריך להיות הוראת השעה שגם מר ברום יפרוש. איבני יודע אם כולם יודעים מה זה מועדון

ברום. מועדון ברום היה בשביל החקלאים בארץ מקום אליו ציפו וקיוו להכנס. כניסה למועדון פירושה שהמשק מתחיל להשתלב בתכנון הכללי ומתחיל לראות לגד עיניו מוצא מן המצוקות. זה הפך לסמל במשך 11 - 12 שנים. זה היה דבר מיוחד במינו בשביל הישובים.

אני מצטער מאד שמר ברום פורש מתפקידו.

את השר גבתי אני מברך על העבר, על ההורה והעתיד, ואני מקווה שבראה אותו בגדולות. אני בטוח שבראה גם את מר ברום במעשיו הגדולים, אבל אני מצטער שהוא פורש. כה לחי ליודים.

י. גולן:

שמחה כזו בדרך-כלל מהולה בתוגה

מסויימת. אמנם אומרים שאין העולם

עומד על אדם אחד ותמיד יש מחליף, אבל אנחנו התרגלנו לטוב, והנה השר והמנכ"ל.

ד"ר בדר דיבר על השר היעיל. שמו

של השר גבתי הלך לפניו. על אף שלא שמענו הצהרות מדיניות ובטחוניות, ולא קראנו עליו בעתון, בכל-זאת ידענו שהוא השר היעיל, וכל משימה עניינית ידע לבצע, ובידיו הופקדו העניינים.

השר גבתי למעשה מסמל במידה מסויימת

אצלנו את המהפכה החקלאית. אם יש מהפכה בארץ, אז זאת היתה המהפכה החברתית הגדולה. וגדולתה של החקלאות היתה בזה, שהיא הקימה את עצמה והדריכה את עצמה. מתוכה צמחו האנשים, המדריכים והמורים שהביאו אותה עד הלום.

אספר לכם אפיזודה, שבענף אחד הביאה

למהפכה. עם סיום מלחמת העולם השנייה, הוגאה הצעה במרכז החקלאי, שתצא משלחת לארה"ב ללמוד שיטות חדשות, חקלאיות, בגידול עופות. הרצפולד

יצא בשצף קצף ואמר: מה פתאום לנסוע לאמריקה? ובראש המשלחת יצא

השר גבתי, כאיש הלול. ורבותי, המשלחת הזאת הביאה לנו את הלול

המודרני. לפני-כן היה לול מפגר. זאת היתה מהפכה באחד הענפים

המרכזיים, וזאת היתה גדולתה של החקלאות. והשר גבתי, מבחינה מסויימת,

מסמל את המהפכה הזאת. מאז שאני פעיל בתחום החקלאות כגזבר של קיבוצי

בשבות ה-30, אני מזהה את גבתי עם החקלאות.

הוא הדין גם המנכ"ל. הוא צמח בתוך

החקלאות, מבסיונו בתן לחקלאות, הצעיד אותה קדימה, הוא חי אתה.

לבסוף אני רוצה להגיד, אני חושב שאם

חיים גבתי היום יסתכל אחורה על דרך חיינו, כשהוא פורש, הוא יכול להסתכל על הדרך הזאת בגאווה רבה, כי הענף הבסיסי הזה הגיע לשיאים והביא ברכה גדולה לחקלאות, וזה בדומה לי סיפוק היצירה הגדול ביותר. הוא הדין ביחס למר ברום, ואני מאחל לכם בדיאות טובה ועוד שנים רבות של פעילות בתחומים אלה.

ע. פיינרמן: למעשה מקצת שבחם של בעלי הדבר -

של גבתי וברום - הם שמעו מאתנו לא

פעם בישיבות הוועדה, ישיבות שהצטייבו בשוני מישיבות שעסקו בנושאים אחרים, למעשה בהערכה כללית מכל צידי השולחן שלנו. וזה לא רק בגלל אופייה של החקלאות. זה גם בגלל אופיים של מייצגי החקלאות ובגלל הופעתם בפני הוועדה וההתייחסות לגופו של ענין, שבנועת מכל אותה דרך החיים וכל בסיון החיים המצטבר של השני גבתי ושל המנכ"ל ברום, אשר דברו עליהם קודמי.

אבל בכל-זאת רציתי לומר קצת משבחם

באוזני החברות, בשותיהם, ומגיע להן שתדענה קצת על ההערכה שהוגים חברים אחרים מחוג השותפים לעבודה לבעליהן, שלא מעט זכו בהערכה זו בגלל הנכונות של החברות לרוח על בוכחותם בבית, לאפשר להם לעסוק בצרכי ציבור הרבה פעמים על-חשבון צרכי המשפחה. ומי כמותכן יודעות את קשייה של חברה לחיים, כשאישה בוחר לעצמו, או גבתי לדרך חיים מסוג זה שעשו אותה גבתי וברום, ושאותה עושה חלק מאתנו. זאת הזדמנות להביע הערכה לחברות, שאיפשרו לחברים להגיע לאן שהגיעו.

אני מביר את מר גבתי ומר ברום

לא מוועדת הכספים של הכנסת, אלא למעשה מהרבה שנים קודם לכן, מדרך חיים ועבודה משותפת - או דומה, או מקבילה - ולמדתי לדעת שכל הדברים שנאמרו פה על-ידי קודמי אין בהם הגזמה.

ועוד הערה אחת, שמתבקשת ממני דווקא

כאיש מושב. זה לא סוד שכששוחחנו בנושא החקלאות, לא תמיד דאו אנשי

המושבים - וגם אני ביניהם - עין בעין את צרכי הפיתוח הספציפיים של המשק המושבי. היו טענות וישנן טענות. אני רק רוצה לומר בנקודה זו, שאינני יכול בשום פנים ואופן שלא להעריך את מלוא המאמץ ומלוא הרצון הטוב מצד השר גבתי, גם כחבר במרכז החקלאי, גם כמזכיר ברית התנועה הקיבוצית ומזכיר האיחוד, שהזדמן לי אז לעבוד יחד אתו הן כמנהל כללי, כמתכנן, כאיש פיתוח, וגם כשר. וגם מר ברום בדרכו המגוונת במשרד החקלאות - שהיא, אגב, לא פחותה מזו של השר גבתי - תמיד היה מלוא הרצון הטוב להבין את הצרכים ולענות עליהם, למרות זה שלא תמיד היינו מרוצים מההישגים בתחום הזה. וחשוב היה לי לומר את זה, כי גשתרבה פה בימה, שאפשר להבין אותה בהחלט כנימה אנושית על חילופי משמרות, אבל רציתי רק לומר בהזדמנות זו, שהדברים הועלו כפי שהועלו, את מה שיש לנו, אנשי המושבים, לומר לחיים גבתי כשר החקלאות, ולמר ברום כמנהל כללי לשעבר של משרד החקלאות.

אמנם זאת לא מסיבת פרידה לסגן השר

שפרש לפני מספר שבועים, אבל בהזדמנות זאת אני רוצה להרשות לעצמי לאחל גם לו הצלחה בכל מעשיו.

אני קודם-כל רוצה להודות לכם על

שר החקלאות ח. גבתי §

הכבוד הזה, שראיתם צורך להתכנס בכדי

להפרד ממני וממר ברום.

אני עוזב את עבודתי אחרי 10 שנים

בסך-הכל. אבל אם בצרף לזה 7 שנים שהייתי מבכ"ל המשרד, פירוש הדבר שבתקופת קיומה של מדינת ישראל, חלק גדול מתקופה זאת הייתי אחראי בצורה זו או אחרת למה שהתרחש בחקלאות, ואני פורש מתוך הרגשת סיפוק רב. הרגשת סיפוק למראה היש שנוצר, ההתפתחות הגדולה, גם בכמות וגם באיכות. ואני רוצה להודות, שאני מטבעי אופטימיסט. הרי לוא שאלו אותי לפני 10 שנים אם נגיע בסוף התקופה הזאת למה שהגענו, ספק אם הייתי מעריך שנצליח להגיע. ויש הרבה דוגמאות. יש לי סיפוק שלא בזבזתי את זמני ועשיתי מה שאפשר היה לעשות. אין פירוש הדבר שמה שנעשה בחקלאות אנחנו עשינו. אנחנו לא גידלנו אף עגבניה אחת. זה עשו החקלאים, אבל אנחנו היינו השמשים שלהם. אולי יותר מזה: גם יזמנו, גם דחפנו ויצרנו את התנאים שהחקלאים יכלו לגלות את מלוא

יכולתם. מנחיבה זאת אני פורש בהרגשה של סיפוק רב.

בשנה האחרונה מדברים הרבה על אחריות

מיניסטריאלית. אני מקבל על עצמי את האחריות המיניסטריאלית בכל מה שהתרחש במשך השנים האלה בחקלאות, והחלטתי לפרוש.

ממשרד הפיתוח פרשתי כבר לפני

חודשיים, והייתי שם רק תקופה של שלוש וחצי שנים. החברים במשרד הפיתוח תמיד מתלוננים עלי, שאני רואה את המשרד הזה כמשק-עזר, כי העסק הגדול שלי זה בחקלאות. אף-על-פי-כן, גם שם סימתי את עבודתי עוד לפני שחלה המהפכה הגדולה של מחירים, שעלה בידי קצת להוציא את המפעלים לדרך המלך, ויש בזה סיפוק. זה נעשה על-ידי הכנסת יותר סדר, על-מיבוי מנהלים יותר טובים, ועל-ידי הרבה דברים אחרים שצריך לעשות.

אם תשאלו אותי במה אני רואה את

ההישג הגדול שאני מתפאר בו בעבודתי, - הוא בשני דברים. במשרד החקלאות בוצר צורת של עובדים מלוכד, מסדר לעבודה, מזדהה עם התפקיד ומזדהה עם התקלאים, ברחה חברית טובה. לא צריך וייתי לבזבז זמן על ישור הדורים. כשמתחילים להתבשל דברים, זה גורל את רוב הזמן. יש צורת גדול, הרבה מאד מדויכים, חוקרים ועובדי משרד, שהם מלוכדים מאד וכל אחד ואחד מהם יודע מה עליו לעשות והוא עושה את מלאכתו באמונה ובלב שלם. ועל זה אני שומע הדים מפי החקלאים מכל הסוגים. מושבים מהמשק הפרטי, שמהללים את אנשי משרד החקלאות על המדיניות שלהם ועל בכונותם לעזור. והדבר השני הוא, שהמשרד הניח את המתיחות, שבדרך הטבע קיימות בין משרד ממשלתי לבין האנשים שהוא צריך לשרת. אנחנו הצלחנו להזדהות עם החקלאים. המשרד דאג לחקלאות ולא לחקלאים. כי כאשר טוב לחקלאות, אז טוב גם לחקלאים. אבל ההזדהות הזאת של אנשי המשרד עם החקלאים, העבודה המשותפת, האמון ההדדי והפתיחות - ואני שומע עכשיו יותר מאשר קודם, כי עכשיו מתחילים להגיד שבחים שאנחנו בדרך-כלל לא כל-כך ממהרים להגיד אחד לשני - הרגשנו את עצמנו בבית. פירוש הדבר שכל מי שהיה זקוק למשרד, היה בא. אני רואה דברים אלה כהישגים גדולים, והייתי מפליץ למשרדי הטמשלה האחרים לחקות את הדוגמה הזאת. לחמנו בגד כל גילוי של סחבת, ואני חושב שהצלחנו בזה.

אני מאד נהניתי משיתוף הפעולה של

ועדת הכספים. נהניתי מההבנה שגילו לבעיות ולעניינים שהבאנו. נהניתי מאמונה של ועדת הכספים גם כשר החקלאות וגם כשר הפיתוח, שתמיד ידעתי שאין בינינו דברים. אני מעולם לא הסתרתי דבר. תמיד הנאתי את הדברים כמו שהם, כי אני חושב שאי-אפשר אחרת. שליח ציבור ואיש ממשלה חייב להניח על השולחן את הכל. ואני מצאתי תמיד הנבה לדברים אלה, ורצון לפתור בעיות, שלנו היו לפעמים מסובכות מאד. על כך אני מודה לכולכם. אני מודה ליושב-ראש הוועדה ולכל חברי הוועדה, ואני מקווה שעוד יזדמן לנו להיפגש ולטפל בעניינים שהיו חשובים לכולנו.

א. ברום:

עבדתי במשרד החקלאות מעל ח"י שנים,

ובמשך כל השנים האלה באתי במגע עם

חברי ועדת הכספים כסמבכ"ל וכמבכ"ל המשרד, וכאחראי על אשראי לפני-כן, ומצאתי בוועדת הכספים לא מה שאני קורא בעתוונים על הפעולות בכנסת, - אופוזיציה ופוזיציה. מצאתי חברים שמקשיבים לעניין. אינני זוכר כמעט דבר שהובא לוועדת הכספים ולא הוחלט עליו פה אחד. היתה השתתפות, ידעתי שמעבר לגבולות שאני עסקתי בהם, העניין החקלאי הוא מעבר למפלגות; זה דבר שמאחד את העם, שנקרא חידוש העם בארצו, חידוש העבודה החקלאית. והרגשתי שכשצריך להכריע ציטוטו של כל הגבולות וכל חברי ועדת הכספים היו אתנו בדברים שהיינו צריכים את אישורם.

באחד הסיורים של ועדת הכספים,

שנמשך יומיים, יום בשדות ויום במפעל לייצוא, ניגש אלי ד"ר בדר ואמר: ברום, אני מנטיח לך שאני אמשיך לא להתנגד אף פעם לכל הצעה חקלאית שתביא. ואם ד"ר בדר אומר את זה, ראוייה החקלאות למלוא האמון, ואני מודה לכם שלזה זכה. משרד החקלאות בוועדת הכספים.

תודה רבה, ולהתראות.

היו"ר י. קרבמן:
